

บทที่ 1

บทนำ

ความเป็นมาและความสำคัญของปัญหา

ในสมัยโบราณ มนุษย์ใช้ใบไม้หรือหนังสัตว์เป็นเครื่องนุ่งห่มห่อหุ้มร่างกายใช้ป้องกันความหนาวร้อนต่อมามนุษย์ได้พัฒนาการมาเรื่อย ๆ รู้จักวิธีการนำเส้นใยจากพืช ขนสัตว์มาปั่นทอเป็นเส้นใยทำเป็นผืนติดกันและเย็บร้อยรัดเป็นเครื่องนุ่งห่มแทนใบไม้หรือหนังสัตว์ จนกระทั่งถึงยุควิทยาศาสตร์เจริญก้าวหน้าสามารถผลิตเส้นใยสังเคราะห์ได้ โดยนำเส้นใยที่ผลิตขึ้นมาทอเป็นเครื่องนุ่งห่ม โดยใช้เครื่องจักรสานสามารถปรับปรุงให้สวยงามวิจิตรพิสดารตามสภาพการใช้งาน เสื้อผ้าเครื่องนุ่งห่มของใช้ที่ทำจากผ้าจะแตกต่างกันออกไปตามสภาพสังคมชุมชนหรือสภาพแวดล้อมของสังคมนั้น ๆ เช่น การแต่งเติมเพิ่มสีสันให้สวยงามแม้แต่เครื่องใช้ต่าง ๆ เช่น ที่นอนหมอนมุ้ง ก็แต่งเติมอย่างวิจิตรพิสดารอย่างยิ่ง ในบางชุมชนถือเป็นเอกลักษณ์ของตนเองการแต่งกายจะบ่งบอกเผ่าตระกูลเชื้อชาติ มองเห็นการแต่งกายจะรู้ได้ทันทีว่าเป็นคนเชื้อชาติเผ่าพันธุ์ใด เช่น ชาวเขาเผ่า ต่าง ๆ จะมีการแต่งกายแตกต่างกันออกไป ชาวลาวแต่งกายแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ ชาวไทย แต่ละภาคก็แต่งกายที่ไม่เหมือนกัน (วิบูลย์ ลีสุวรรณ, 2527 : 9)

ผ้าได้แสดงออกถึงวัฒนธรรมการใช้และเป็นสิ่งที่จำเป็นอย่างยิ่งในการดำรงชีวิตของมนุษย์เป็นปัจจัยพื้นฐาน ผ้าให้ความอบอุ่นแก่ร่างกายปกปิดห่อหุ้มร่างกายไม่ให้กระทบกับอากาศร้อนและหนาวป้องกันอันตรายที่จะเกิดขึ้นแก่ร่างกายมนุษย์ด้วย นอกจากนี้ผ้ายังเป็นสัญลักษณ์ที่แสดงออกถึงความเจริญก้าวหน้าของอารยธรรมมนุษย์ แสดงถึงการแบ่งหน้าที่ระหว่างชายหญิง บทบาทของผู้หญิงในสังคมนั้น ๆ จะปรากฏชัดเจนขึ้น เพราะการทอผ้าต้องใช้ความขยัน อดทนพยายามประณีตละเอียดอ่อน และการสืบทอดวัฒนธรรมการทอผ้าเป็นการถ่ายทอดจากคนรุ่นย่า ยาย ถึง ลูกสาวและหลานสาวตามลำดับ เป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่มีอนุรักษ์สืบต่อกันมาหลายชั่วอายุคน

หัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง เป็นงานฝีมือที่ต้องอาศัยการเรียนรู้ที่ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษประกอบกับความสามารถพิเศษ อิทธิพลสิ่งแวดล้อมความคิดสร้างสรรค์ปรับปรุงให้

เกิดลวดลายใหม่ที่สวยงามและไม่ซ้ำแบบใคร โดยอาจจะผสมผสานระหว่างลายเก่ากับลายใหม่ที่คิดประดิษฐ์ขึ้นเอง หรือนำลายเก่าที่มีมาแต่เดิมหลายลายมาทอสลับกันก่อให้เกิดลายใหม่ขึ้น ซึ่งอาจจำแนก จุดกำเนิดของลวดลายต่าง ๆ ให้ปรากฏอย่างเด่นชัด คือ

1. ลายที่เกิดจากความคุ้นเคยกับสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติเช่นลายหมากบก (กระบอกหรือ จะบก) ลายเนื้อไม้ลายเม็ดแดงลายหมากจับหว่าน (กระจับ) ลายแมงมุม ลายม้าแล่น (ม้าวิ่ง) ลายเขี้ยวปลา ลายปีกไก่ ลายดอกแก้ว ลายดอกพิกุล ลายหอปราสาทเป็นต้น

2. ลายที่เกิดจากอิทธิพลความเชื่อทางศาสนาซึ่งเกิดจากการเข้าวัดทำบุญกุศลเยี่ยงชาวพุทธศาสนิกชนที่คิดทั้งหลายสตรีในอดีตจึงได้นำลักษณะส่วนประกอบต่าง ๆ ภายในวัดมาประดิษฐ์เป็นลายผ้าเช่นหน้าบันโบสถ์ช่อฟ้าใบระกาหางหงส์ คันทวยตลอดจนใบเสมาก่อให้เกิดลวดลายต่าง ๆ เช่น ลายหอปราสาทลายใบสิม (ใบเสมา) และลายนาคเป็นต้นการทอผ้าเป็นงานฝีมือที่สตรีในอดีต จำเป็นต้องเรียนรู้ เนื่องจากเทคโนโลยียังไม่เจริญก้าวหน้าผ้าทอจากโรงงานยังไม่มีจำหน่าย แพร่หลายและยังมีราคาแพงเกินความจำเป็น ทุกครัวเรือนจึงต้องช่วยเหลือตนเองโดยการผลิต ผ้าทอด้วยมือขึ้นใช้ในครัวเรือนนอกจากความจำเป็นที่ต้องเรียนรู้ การทอผ้าด้วยมือข้างต้นแล้วการที่สตรีในอดีตต้องทอผ้าขึ้นใช้เอง เพื่อเป็นการแสดงว่าสตรีผู้นั้นมีความสามารถในงานช่างฝีมือ การทอผ้าและเย็บปักถักร้อยมากน้อยเพียงใด สมควรที่ฝ่ายชายจะมาสู่ขอเป็นแม่ศรีเรือนหรือไม่ นั่นเอง

ผ้าทอมือมีการผลิตหรือทอขึ้นใช้กันมาแต่โบราณ ดังปรากฏในจดหมายเหตุและพงศาวดารต่าง ๆ มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย กรุงศรีอยุธยาและกรุงรัตนโกสินทร์ เป็นผ้าของคนชั้นสูงถึงอย่างไรก็ตาม เชื่อว่าผ้าพื้นบ้านพื้นเมืองของไทยนั้นมีการทอกันในกลุ่มชนชั้นต่าง ๆ มาแต่โบราณ (ลำดวน นวลเสงี่ยม สุขพันธ์, 2532 : 36 - 39)

เมื่อสมัยปฏิวัติอุตสาหกรรมในคริสต์ศตวรรษที่ 19 การทอผ้าด้วยเครื่องจักรจากโรงงานถึงแพร่ไปทั่วโลกแต่สำหรับคนไทยนั้นมิมีฝีมือประดิษฐ์ผ้าใช้เองทุกภาค ผ้าพื้นเมืองมีผ้าฝ้าย ผ้าไหมและผ้าปักทำไว้ใช้ในโอกาสต่าง ๆ กัน แต่ความนิยมใช้ของที่ทำจากต่างประเทศเริ่มตั้งแต่สมัยอยุธยาเป็นต้นมาจะเห็นได้ว่าการใช้ผ้าแพรพรรณและการแต่งกายของคนไทยเป็นเครื่องบ่งชี้ฐานะชนชั้นในสังคมไทยสมัยก่อน สามัญชนคหบดีขุนนางเจ้านาย จะแต่งกายด้วยเสื้อผ้าที่แตกต่างกันอย่างเห็นได้ชัด ผ้าจากต่างประเทศเข้ามามีบทบาทสำคัญในการแต่งกายของคนไทยมาแต่โบราณมีการกำหนดให้ใช้ได้เฉพาะเจ้านายบุคคลชั้นสูง ในสังคมมีกฎหมายระเบียบแบบแผนบ่งไว้ชัด (จิรา จงกล, 2525 : 277 - 285)

การทอผ้าด้วยมือในปัจจุบันที่ยังมีการทอกันอยู่มากในหลายพื้นที่ ซึ่งมีเอกลักษณ์เป็นของตนเองเด่นชัด และมีปริมาณการผลิตที่ค่อนข้างแพร่หลายอยู่ในปัจจุบันได้แก่การทอผ้าของ

กลุ่มชนที่มีเชื้อสายยวนหรือโยนกในบริเวณล้านนาไทย หรือภาคเหนือกลุ่มชนที่มีเชื้อสายลาว มีทั้งลาวพวน ลาวคั้ง ลาวโซ่งหรือผู้ไทยกลุ่มหนึ่งและกลุ่มชนเชื้อสายเขมรในแถบบริเวณภาคอีสาน หรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย

ชาวไทพวนก็เป็นกลุ่มชาติพันธุ์กลุ่มหนึ่ง ซึ่งตามประวัตินั้นพวกเขาได้อพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นเวลากว่า 300 ปีมาแล้ว และได้กระจัดกระจายไปอยู่ตามพื้นที่ต่าง ๆ ของประเทศไทย เช่น จังหวัดสระบุรี ลพบุรี เพชรบูรณ์ พิจิตร เป็นต้น โดยในปัจจุบันกลุ่มไทพวนมีการทอผ้า หลงเหลืออยู่ และยังมีการอนุรักษ์การทอผ้าอยู่ในหลายเขตพื้นที่ของประเทศไทย ตัวอย่างเช่น ที่จังหวัดนครนายก ซึ่งถือได้ว่าเป็นความพยายามที่จะอนุรักษ์ผ้าทอมือของชาวพวนไว้ โดยที่มีการเก็บรวบรวมผ้าทอเก่า ๆ ไว้ที่พิพิธภัณฑ์พื้นบ้านที่วัดฝั่งคลองซึ่งส่วนใหญ่จะเป็นผ้า และเสื้อโบริกแบบต่าง ๆ โดยชุดแต่งกายของไทพวนสมัยโบราณที่ทอไว้ใช้ในงานประเพณีต่าง ๆ จะถูกเก็บรวบรวมไว้ที่นี่ ประเพณีที่มีผ้ามาเกี่ยวข้องของชาวพวนตัวอย่างเช่น ประเพณีการแต่งงานของชาวไทพวน เมื่อฝ่ายสะใภ้ตกลงปลงใจจะไปอยู่บ้านพ่อแม่สามีก็จะจัดการเตรียมข้าวของ โดยนำเสื้อผ้าที่ตนเองทอไว้ใช้ไปด้วย เพื่อเป็นการแสดงให้ญาติพี่น้องข้างสามีได้เห็นในฝีมือการทอผ้าของตน ชาวไทพวนมีการแต่งกายและมีการทอผ้าที่เป็นลักษณะเฉพาะซึ่งในปัจจุบันชาวไทพวนที่บ้านม่วงขวยยังคงใช้ผ้าขาวม้าและผ้าถุงเหมือนชาวไทยทั่วไป

ในอดีตการแต่งกายของชาวไทพวนผู้ชายจะนุ่งกางเกงและผ้าโจงกระเบน ผ้าขาวม้า พาดบ่าหรือคาดเอว บางทีก็ใช้เทียนพุงเวลาไปทำบุญก็นิยมใช้ผ้าขาวม้าพาดบ่า ฉียงบ่าข้างใน บางโอกาสส่วนผู้หญิงจะนุ่งผ้าซิ่นผ้าขาวรัดนม เรียกว่าแสต้วโดยที่ทั้งชายและหญิงไม่นิยมสวมเสื้อ สมัยก่อนเวลาไปทำงานทำไร่นิยมสวมเสื้อดำ หรือเสื้อสีครามโดยจะใช้สีข้อมผ้าและทอเอง เช่น สีธรรมชาติจากรากไม้ ต้นไม้ ดอกไม้และผลไม้ สีแดงได้จากลูกข่อย สีครามจากต้นคราม สีทองอ่อนจากต้นแถลงหรือมะพูด สีดำจากลูกกระเจาย สีเหลืองจากขมิ้นชันแก่หรือแถงแล สีม่วงจากลูกหว้า และสีเขียวข้อมจากต้นครามแล้วข้อมทับด้วยสีจากต้นแถลงอีกทีหนึ่ง หรือสีเขียวได้จากใบหูกวาง เป็นต้น

หญิงสาวชาวไทพวน มักจะนิยมการแต่งกายด้วยเครื่องประดับทอง เช่น กำไลมือ กำไลเท้า กำไลมือเรียกว่าทองแหน ผู้ชายใช้กำไลข้อเท้าทำด้วยเงินและทองมีทั้งชนิดกลวงและชนิดตัน ชนิดกลวงเรียกว่ากำไลข่ง ผู้ชายเมื่อโตมีอายุประมาณ 15 - 16 ปีก็เลิกใช้ ผู้หญิงเมื่อแต่งงานแล้วก็จะเลิกสวมเครื่องประดับตกแต่งร่างกายด้วยเครื่องเงินและทอง แต่การแต่งกายด้วยเครื่องเงิน ทอง จะแต่งในกรณีพิเศษเท่านั้นเช่นเมื่อไปเยี่ยมพ่อแม่สามีโดยที่ในยามปกติทั่วไปในปัจจุบันสาวชาวไทพวน จะแต่งกายเหมือนชาวบ้านไทยทั่วไปจนแยกไม่ออกว่าใครเป็นสาวไทย

ใครเป็นสาวไทพวน ซึ่งเป็นการแสดงถึงความพยายามที่จะผสมผสาน กลมกลืนกันของคนในชุมชน (บุญเดิม พันรอบ, 2545 : 36 - 38)

จังหวัดพิจิตรเป็นอีกจังหวัดหนึ่งที่มีกลุ่มคนเชื้อสายไทพวนอาศัยอยู่เป็นจำนวนมากที่บ้านป่าแดงตำบลหนองพยอมในเขตอำเภอตะพานหินบ้านป่าแดงครอบคลุมพื้นที่ 3 หมู่บ้าน คือ หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 พวกเขาได้อพยพเข้ามาที่บ้านป่าแดงนี้ประมาณ 100 ปี คนกลุ่มแรกที่เข้ามาตั้งรกรากที่นี่ก็เพราะในเขตบ้านป่าแดงมีป่าไม้อุดมสมบูรณ์มีแหล่งน้ำธรรมชาติและไม่ไกลจากตัวอำเภอตะพานหินมากนัก อาชีพหลักของคนพวนที่บ้านป่าแดงตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบันก็การทำนา การเพาะปลูกข้าวที่บ้านป่าแดงทำได้เพียงปีละครั้งเพราะมีขีดจำกัดในด้านพื้นที่ พื้นที่บ้านป่าแดงส่วนใหญ่เป็นที่ดอน โครงการชลประทานไม่สามารถสร้างเข้ามาในแถบบริเวณนั้นได้จึงขาดแคลนน้ำในการเพาะปลูก ส่งผลทำให้รายได้ที่ได้จากการทำนาไม่เพียงพอกับความต้องการในการบริโภคของครอบครัวดังนั้นเมื่อเว้นว่างจากการทำนาผู้ชายจะเข้าไปหางานทำในตัวอำเภอ ส่วนผู้หญิงจะทอผ้าอยู่กับบ้านเพื่อหารายได้เสริมมาจุนเจือครอบครัวอีกทางหนึ่ง เนื่องด้วยการทอผ้าเป็นภูมิปัญญาที่บรรพบุรุษชาวพวนได้ถ่ายทอดแก่ลูกหลานของตนตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน แต่การทอผ้าเพื่อใช้กันเองในชีวิตประจำวันชาวบ้านไม่นิยมความสวยงามมากนัก กล่าวคือไม่ทอแบบปราณีตลวดลายไม่สลับซับซ้อน แต่การทอเพื่อจำหน่ายแตกต่างกันโดยสิ้นเชิง ผ้าทอบ้านป่าแดงนั้นเป็นที่ รู้จักกันทั้งในและนอกจังหวัดพิจิตรเพราะมีความสวยงามเป็นเอกลักษณ์ และเป็นผ้าที่มีคุณภาพ จุดเด่นคือความกว้างของหน้าผ้าจะกว้างมากกว่าผ้าของที่อื่น

ในอดีตการทอผ้าเพื่อจำหน่ายในหมู่บ้านป่าแดงนั้นต่างคนต่างทอ ต่างคนต่างขายทำให้เกิดการตัดราคากันและเกิดข้อขัดแย้งกันขึ้นหลายครั้ง ดังนั้น เมื่อปี พ.ศ. 2523 สมาชิกภายในหมู่บ้านได้มีการหารือกัน เพื่อจะจัดตั้งกลุ่มทอผ้าโดยได้ขอความช่วยเหลือไปยังสำนักงานพัฒนาชุมชนอำเภอตะพานหิน และในปีถัดมาคือ ปี พ.ศ. 2524 ได้จัดตั้งกลุ่มทอผ้าพื้นเมืองบ้านป่าแดงขึ้นมีสมาชิกแรกเข้า 30 ราย

ด้วยเหตุนี้ ผู้วิจัยจึงสนใจที่จะทำการศึกษารวมกลุ่มของสตรีชาวไทพวนในการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง โดยกำหนดวัตถุประสงค์ไว้ดังนี้

วัตถุประสงค์ของการวิจัย

1. เพื่อศึกษาแนวคิดในการรวมกลุ่มของสตรีชาวไทพวนในการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร
2. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของกลุ่มสตรีชาวไทพวนในดำเนินธุรกิจการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร
3. เพื่อศึกษาบทบาทหน้าที่ของกลุ่มสตรีชาวไทพวนในพัฒนากระบวนการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

ความสำคัญของการศึกษาวิจัย

1. ทำให้ทราบแนวคิดในการรวมกลุ่มของสตรีชาวไทพวนในการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตรเพื่อนำไปสู่การจัดตั้งกลุ่มเกษตรกรอาชีพต่าง ๆ ต่อไป
2. ทำให้ทราบบทบาท หน้าที่ของกลุ่มสตรีชาวไทพวนในการดำเนินธุรกิจการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตรเพื่อนำไปสู่การกำหนดแนวทางในการดำเนินธุรกิจแก่เกษตรกรอาชีพต่าง ๆ ต่อไป
3. ทำให้ทราบบทบาทหน้าที่ของกลุ่มสตรีชาวไทพวนในการพัฒนากระบวนการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร เพื่อนำไปสู่การพัฒนากระบวนการในการดำเนินธุรกิจแก่เกษตรกรอาชีพต่าง ๆ ต่อไป

ขอบเขตของการศึกษาวิจัย

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้ผู้ดำเนินการวิจัย ได้กำหนดขอบเขตพื้นที่ของการวิจัยไว้ ดังนี้

1. ขอบเขตด้านเนื้อหา

การศึกษาวิจัยครอบคลุมแนวคิดในการรวมกลุ่มเพื่อผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง บทบาทหน้าที่ในการดำเนินธุรกิจการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง และบทบาทหน้าที่ ในการพัฒนากระบวนการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมืองของกลุ่มสตรีชาวไทพวน ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

2. ขอบเขตของประชากรและกลุ่มตัวอย่าง

ประชากรและกลุ่มตัวอย่าง ที่ใช้ศึกษาการรวมกลุ่มของสตรีชาวไทพวนในการผลิตงานหัตถกรรมทอผ้าพื้นเมือง : กรณีศึกษาการจัดตั้งศูนย์ทอผ้าบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตรจำนวน 90 คนเรือน ในพื้นที่บ้านป่าแดง เฉพาะตำบลหนองพยอม หมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7

3. ขอบเขตพื้นที่

ผู้วิจัยทำการศึกษาภายในพื้นที่บ้านป่าแดงตำบลหนองพยอมหมู่ที่ 1 หมู่ที่ 6 และหมู่ที่ 7 อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร

4. ขอบเขตระยะเวลา

ศึกษาตั้งแต่ 1 กันยายน พ.ศ. 2546 ถึง 31 มกราคม พ.ศ. 2547

นิยามศัพท์เฉพาะ

1. กระบวนการ หมายถึง ปรากฏการณ์อย่างใดอย่างหนึ่งซึ่งมีความผูกพันมีการดำเนินไปอย่างต่อเนื่องเปลี่ยนแปลงไปตามเวลาและมีลำดับขั้นตอน
2. การทอผ้า หมายถึง การทอผ้าด้วยตนเอง โดยผู้ทอใช้เครื่องมือพื้นบ้านและวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่นของบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร
3. ผ้าทอมือ หมายถึง การทอผ้าโดยการใช้มือทอของบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร
4. สมาชิกผู้ทอผ้า หมายถึง ผู้ทอผ้าของศูนย์ผ้าทอบ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร
5. ประเภทและลวดลายผ้า หมายถึง ชนิดของผ้าที่ทอกันอยู่ในหมู่บ้านป่าแดง ตำบลหนองพยอม อำเภอตะพานหิน จังหวัดพิจิตร
6. การขีด หมายถึง เทคนิคการทอผ้าให้เกิดลวดลายโดยเพิ่มด้ายพุ่งพิเศษโดยจะพุ่งด้ายจากริมผ้าด้านหนึ่งสู่ริมผ้าอีกด้านหนึ่ง ทำให้เกิดลวดลายตลอดหน้ากว้างของผืนผ้า
7. การจก หมายถึง เทคนิคการทอผ้าให้เกิดลวดลายโดยการสอดด้ายเส้นพุ่งพิเศษเฉพาะจุดหรือเป็นช่วง ๆ
8. ลายดอกพิบูล หมายถึง ผ้าลวดลายที่มัดหมี่ในแถบจังหวัดพิจิตรมาก่อนต่อมาคนรุ่นหลังไม่ได้สืบทอดลวดลายเอาไว้จึงสูญหายไประยะหนึ่งในสงครามโลกครั้งที่สอง ต่อมา

กรมส่งเสริมอุตสาหกรรมได้เข้ามามีส่วนในการอบรมในเรื่องของกรรมวิธีการผลิต และการแกะดอก ผูกลายในการมัดหมี่ จึงจัดเป็นลวดลายที่ได้รับการสืบทอดจากของเดิม

9. ลายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัด หมายถึง ผ้ามัดหมี่ที่มีลวดลายเป็นรูปหลามตัดซึ่งได้รับความนิยมติดอันดับหนึ่งของการทอผ้าทุกชนิด เพราะความงดงามของตัวลายประกอบกับฝีมือการมัดข้อมและความใส่ใจในส่วนของการทอผ้า จึงทำให้ลายสี่เหลี่ยมข้าวหลามตัดสวยงาม

10. ลายตะวันลับฟ้า หมายถึง ผ้ามัดหมี่ที่มีลักษณะของลายตะวันลับฟ้าได้นำเอารูปแบบของการมัดหมี่แบบโสดของจังหวัดสุรินทร์ แต่มีการเปลี่ยนลวดลายในบางส่วนไปเป็นลวดลายที่สุภาพบุรุษสามารถพัฒนาใช้เป็นผ้าตัดเสื้อได้ ทั้งนี้ต้องขึ้นอยู่กับลวดลายที่ผูกเอาไว้ด้วย

11. ลายเชิงเทียน หมายถึง ผ้าที่มีลวดลายที่ได้รับการส่งเสริมพัฒนาทางด้านการมัดหมี่พัฒนาลวดลายจากผ้ามัดหมี่พื้นเมืองของจังหวัดขอนแก่น โดยวิทยากรจากกรมส่งเสริมอุตสาหกรรมเริ่มมัดหมี่ครั้งแรกจำนวน 10 ผืน เพื่อเป็นแม่แบบในการมัดหมี่

12. ลายนกกระเจิบ หมายถึง ผ้าที่มีลวดลายที่เกิดจากการมัดหมี่ในชั้นแรก ชั้นที่สองอาศัยช่วงการทอผ้าดึงเส้นพุ่งให้ยักเยื้องเล็กน้อย ประกอบลายสานขัดในเนื้อผ้า ช่วยเสริมเข้าไปอีก ดูแล้วคล้ายฝูงนกกำลังเกาะกลุ่มบินเป็นฝูงใหญ่ ลายนกกระเจิบสีต่าง ๆ ความสวยงามของผ้ามัดหมี่ ลายนกกระเจิบและสีสันทันนิยมนกันมาก ได้แก่ สีเขียวหยกและสีดำซึ่งเป็นสีที่ตลาดนิยมนกันมาก

13. ลายเปาบุ๋นจิ้น หมายถึง ผ้าที่มีลวดลายที่ได้อิทธิพลทางศิลปะของจีนเป็นลวดลายที่พัฒนามาจากลายประแจจีนซึ่งเป็นลวดลายดั้งเดิม นิยมมัดหมี่ข้อมด้วยสิริธรรมชาติจากขมิ้นและครามเมื่อเป็นพื้นจะมีความสวยงามเป็นอย่างมาก ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับกรรมวิธีการข้อมฝ้ายให้ได้สีตามต้องการ สีเหลืองจากขมิ้นตามรูปแบบของศิลปะจีน ที่ถือว่าสีเหลืองเป็นสีประจำตัวขององค์พระจักรพรรดิ ดังนั้น ความยากง่ายของการทอผ้าลายเปาบุ๋นจิ้นอยู่ตรงที่ข้อมสีนั่นเอง